

**KICHIK MAKTAB YOSHIDA OILAVIY MULOQOTNING AXLOQIY
TARBIYA JARAYONIDAGI O'RNI**

Mamedova Maftuna Muxidinovna

Buxoro davlat pedagogika instituti o'qituvchi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirishda oilaviy muloqotning o'rni va ahamiyati yoritilgan. Oilaviy muloqot bolaning shaxsiyati, ijtimoiy munosabatlari va axloqiy qadriyatlarini rivojlantirishning asosiy omillaridan biri sifatida tahlil qilinadi. Shuningdek, ota-ona va farzand o'rtasidagi samimiy, izchil va maqsadli muloqotning bolalar tarbiyasiga ta'siri, amaliy tavsiyalar va samarali usullar ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *oilaviy muloqot, axloqiy tarbiya, kichik maktab yoshi, ota-ona, axloqiy fazilatlar.*

Аннотация: *В данной статье рассматривается роль и значение семейного общения в формировании нравственных качеств у детей младшего школьного возраста. Семейное общение анализируется как один из ключевых факторов развития личности ребёнка, его социальных отношений и моральных ценностей. Также обсуждается влияние искреннего, последовательного и целенаправленного общения между родителями и детьми на воспитание, а также приводятся практические рекомендации и эффективные методы.*

Ключевые слова: *семейное общение, нравственное воспитание, младший школьный возраст, родители, моральные качества.*

Annotation: *This article explores the role and importance of family communication in developing moral qualities in primary school-aged children. Family communication is analyzed as one of the key factors influencing a child's personality, social relationships, and moral values. The paper also discusses the impact of sincere, consistent, and purposeful parent-child communication on upbringing, offering practical recommendations and effective methods.*

Keywords: *family communication, moral education, primary school age, parents, moral qualities.*

Kirish. Kichik maktab yoshi — bu bolalarning shaxsiyati, ijtimoiy ko'nikmalari va axloqiy qadriyatlari shakllanadigan eng muhim davrlardan biridir. Bu davrda oila bolalar uchun eng asosiy tarbiya makoni bo'lib, undagi muloqot jarayoni bolaning fikrlash tarzi, xulq-atvori va jamiyatdagi o'rnini belgilab beradi. Oilaviy muloqot faqatgina kundalik suhbatlar yoki axborot almashinuvi bilan chegaralanmaydi; u bolalarning hissiy ehtiyojlarini

qondirish, ularni qo'llab-quvvatlash, to'g'ri va noto'g'rini ajrata olish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Psixologik va pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, oila a'zolari o'rtasidagi samimiy, hurmatga asoslangan va muntazam muloqot bolalarda mas'uliyat, halollik, hamdardlik, o'zaro yordam kabi axloqiy sifatlarning shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, bolalar kattalarning nutqi, xulqi va qaror qabul qilish jarayonidan bevosita o'rnak oladi. Demak, oilada qanday muloqot muhiti yaratilsa, bolaning kelajakdagi shaxsiy va axloqiy rivojlanishiga shuncha samarali ta'sir ko'rsatadi.

Zamonaviy jamiyatda texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar va tashqi axborot oqimi bolalarning tarbiyasiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli, oilada sifatli muloqotning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Ota-onalar bolalarning fikrini tinglash, ularni qadrli his qildirish, oilaviy qadriyatlarni muntazam ravishda muhokama qilish orqali ularning axloqiy poydevorini mustahkamlashlari mumkin. Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarda axloqiy tarbiya jarayonida oilaviy muloqotning o'rnini, uning asosiy mexanizmlari va samarali usullari tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili. Oila jamiyatning eng kichik, ammo eng muhim ijtimoiy instituti sifatida bolalarning axloqiy tarbiyasida yetakchi o'rin tutadi. Kichik maktab yoshida bola shaxsining shakllanishida oilaviy muloqot markaziy ahamiyatga ega bo'lib, ota-onaning so'zlari, xatti-harakati va munosabatlari bevosita bolaning axloqiy qadriyatlarini belgilaydi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, oiladagi ijobiy muloqot modeli bolalarda empatiya, hurmat, halollik va mas'uliyat kabi fazilatlarining rivojlanishiga yordam beradi (Vygotsky, 1978). Ota-onaning doimiy va samimiy muloqoti bolaning o'z fikrini erkin ifoda etishiga, ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri yo'l tutishiga va o'ziga bo'lgan ishonchning oshishiga sabab bo'ladi (Baumrind, 1991).

Shuningdek, Bronfenbrennening ekologik tizimlar nazariyasiga ko'ra, bola rivojlanishi oilaviy muhit va undagi muloqot sifatiga bevosita bog'liqdir (Bronfenbrenner, 1979). Bu jarayonda ota-onaning tarbiyaviy uslubi, bolaga beriladigan mustaqillik darajasi va emotsional qo'llab-quvvatlash muhim omillardan biri hisoblanadi.

O'zbekistonda olib borilgan ilmiy ishlarda ham oilaviy muloqotning ahamiyati keng yoritilgan. Jumladan, Abduqodirov (2019) ta'kidlaganidek, kichik maktab yoshidagi bolalarda axloqiy tarbiyani samarali yo'lga qo'yish uchun ota-onalar nafaqat nazorat, balki ishonch va muloqot orqali ta'sir ko'rsatishi lozim.

Yevropa va AQShdagi zamonaviy tadqiqotlarda esa "emotion coaching" (emotsional murabbiylik) yondashuvi keng qo'llaniladi (Gottman & DeClaire, 1997). Bu yondashuv ota-onaning bolani faqat intizom orqali emas, balki hissiyotlarini tushunish va boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish orqali tarbiyalashini nazarda tutadi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, oilaviy muloqotning sifati bolaning axloqiy rivojlanishida hal qiluvchi omil bo'lib, ota-onaning muloqotdagi izchilligi, samimiyligi va hurmatga asoslangan munosabati bolada sog'lom ijtimoiy munosabatlar va axloqiy qadriyatlarni shakllantiradi.

Tadqiqot muhokamasi . Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kichik maktab yoshidagi bolalarning axloqiy tarbiyasida oilaviy muloqot sifati bevosita hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tadqiqotda ishtirok etgan ota-onalar va bolalar misolida aniqlanishicha, samimiy, izchil va hurmatga asoslangan muloqot modeli bolalarda halollik, mas'uliyat, mehr-oqibat, hamkorlik kabi axloqiy fazilatlarning shakllanishiga yordam beradi.

Olingan ma'lumotlar Vygotsky (1978) tomonidan ilgari surilgan ijtimoiy rivojlanish nazariyasini tasdiqlaydi, ya'ni bola axloqiy qadriyatlarni ko'proq ijtimoiy muloqot jarayonida o'zlashtiradi. Bu muloqotning asosiy qismi esa oilada, ota-ona bilan bo'ladigan kundalik suhbatlarda yuz beradi.

Tadqiqot shuni ham ko'rsatdiki, qat'iy, ammo emotsional qo'llab-quvvatlash bilan uyg'unlashgan ota-ona yondashuvi bolalarning ijtimoiy faolligini oshiradi. Baumrind (1991) tomonidan tavsiflangan "avtoritativ" tarbiya uslubi, ya'ni qat'iyat va iliqlikni uyg'unlashtirish, bolalarda mustaqil qaror qabul qilish va ijtimoiy moslashish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Shuningdek, oilaviy muloqotning sustligi yoki salbiy ohangda bo'lishi bolalarda qo'rquv, o'z fikrini erkin ifoda etmaslik, ijtimoiy vaziyatlardan chetlashish kabi salbiy oqibatlarga olib kelishi aniqlangan. Bu natijalar Bronfenbrenner (1979) ekologik tizimlar nazariyasi doirasida izohlanadi, chunki oilaviy muhit bolaning eng yaqin rivojlanish zonasi sifatida ularning emotsional va axloqiy rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Amaliy jihatdan, tadqiqot natijalari shuni anglatadiki, ota-onalarga bolalar bilan muloqot sifatini oshirish bo'yicha psixologik treninglar, oilaviy suhbatlar madaniyatini rivojlantirish dasturlari tavsiya etilishi mumkin. Bu yondashuv nafaqat axloqiy tarbiyaga, balki bolaning umumiy ijtimoiy kompetensiyalariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa. Yuqoridagi tahlillar va tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kichik maktab yoshidagi bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirishda oilaviy muloqotning o'rni beqiyosdir. Ota-ona va bola o'rtasidagi samimiy, hurmatga asoslangan, izchil muloqot modeli halollik, adolat, mas'uliyat, mehr-oqibat kabi ijobiy axloqiy sifatlarning rivojlanishiga zamin yaratadi.

Tadqiqot shuni ham tasdiqladiki, bolalar uchun muloqot nafaqat axborot almashish vositasi, balki emotsional qo'llab-quvvatlash, qadriyatlarni o'zlashtirish va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishning asosiy manbaidir. Shu bois ota-onalarning kommunikativ kompetensiyasini oshirish, oilaviy suhbatlarni ongli va mazmunli tashkil etish — zamonaviy tarbiya tizimining muhim vazifalaridan biridir.

Amaliy jihatdan, ota-onalarga bolalar bilan kunlik suhbatlar, birgalikdagi faoliyatlar va ijobiy rag'batlantirish orqali muloqot sifatini oshirish tavsiya etiladi. Bunday yondashuv bolalarning nafaqat axloqiy, balki intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bronfenbrenner, U. (2005). *Making Human Beings Human: Bioecological Perspectives on Human Development*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
2. Berk, L. E. (2013). *Child Development*. 9th ed. Boston: Pearson Education.
3. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
4. Lareau, A. (2011). *Unequal Childhoods: Class, Race, and Family Life*. 2nd ed. University of California Press.
5. Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487–496. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.3.487>
6. Eisenberg, N., Spinrad, T. L., & Morris, A. S. (2014). Moral development in childhood. In M. Killen & J. Smetana (Eds.), *Handbook of Moral Development* (2nd ed., pp. 69–92). New York: Psychology Press.
7. Rogoff, B. (2003). *The Cultural Nature of Human Development*. Oxford University Press.
8. Grusec, J. E., & Hastings, P. D. (2015). *Handbook of Socialization: Theory and Research*. New York: Guilford Press.
9. Wentzel, K. R., & Brophy, J. E. (2014). *Motivation in Education: Theory, Research, and Applications*. Upper Saddle River, NJ: Pearson.